

REGULI DE DREPT PRIVAT. MOȘTENIREA ÎNTRE VECHIUL TESTAMENT ȘI NOUL COD CIVIL

Liviu-Bogdan CIUCĂ

În mod evident și unanim acceptat, legea sau norma juridică trebuie să corespundă unor cerințe, realități și nevoi sociale dintr-un anumit moment istoric al unei națiuni.

Practic, legea trebuie să fie „asortată” cu realitatea „upgradată” și modernizată pentru a putea fi eficientă, respectată și acceptată.

Lucrarea de față dorește să analizeze din perspectivă juridică „instituția moștenirii”, regulile, cutumele și normele juridice ce o guvernează într-o perioadă istorică jalonată de două documente extrem de importante din perspectiva demersului nostru: VECHIUL TESTAMENT și CODUL CIVIL AL ROMÂNIEI.

Pentru ca această abordare să fie cât mai relevantă pentru cei care o vor cerceta, vom prezenta în termeni generali, dar edificatori cele două repere care stabilesc perioada istorică a analizei noastre.

Biblia – Vechiul Testament reprezintă, în esență, scripturi sacre din iudaism și creștinism, ce conțin profeții, poezie, narațiuni, înțelepciune, experiențe, sfaturi, dar și multe reguli de viață.

Fiind revelată de Dumnezeu^[1], Biblia este considerată de comunitățile creștine ca fiind o autoritate supremă în ceea ce privește principiile și regulile în ceea ce privește doctrina și modul de conduită socială.

Ținând cont de faptul că Biblia a fost scrisă în ebraică, arameică și greacă veche, trebuie luată în calculul analizei noastre și traducerea acesteia, mai precis modul de traducere a acesteia pentru a putea identifica cu exactitate noțiuni și intenții de o subtilitate și precizie remarcabilă.

În prezent, Biblia este cea mai tradusă lucrare din lume. Se estimează că, integral sau parțial, este disponibilă în peste 2400 de limbi. Trebuie să precizăm că în unele limbi există chiar mai multe variante de traducere a acesteia.

Cu titlu de exemplu putem aminti că în limba latină traducători precum Théodore de Bèze (1519-1605), Sante Pagnini (c-1470-1541), Sfântul Ieronim (345-420); în limba gotică Episcopul Wulfila (sec. al IV-lea); în limba engleză Jhon Wycliff (1324-1384), William Tzndale (1484-1536); în limba franceză Jean Le Bon (Universitatea din Paris) care a început în 1226 o traducere terminată în sec. al IV-lea de Jean de Sy, Jehom Nicolas, Guillaume Vivien și Jehom de Cambly. În

1377 apare traducerea lui Raoul de Prestes, care dedică regelui așa numita „Biblie a lui Carol al V-lea”, apoi traducerea teologului elvețian din sec. al XVI-lea Pierre Robert Oliveton, în limba cehă amintim pe Jon Hus, în limba maghiară pe Heltai Gáspár (1490-1574), Károlyi Gáspár (1529-1593) și Káldi György (1573-1634)

Nu în cele din urmă, referindu-ne la traducerea Bibliei în limba română, amintim traduceri ale lui Coresi, Nicolae Milescu Spătarul, Radu Greceanu, Șerban Greceanu, Petru Pavel Aron, Samuil Micu, Dumitru Cornilescu, Gala Galaction, Vasile Radu, Nicodim Munteanu, Bartolomeu (Valeriu) Anania, Ion Alexandru, Cristian Bădilița, Emil Pascal, Alois Bulai, Eduard Petrașcu.

Am încercat să facem o enumerare a celor care au tradus parțial sau integral Biblia, tocmai pentru a aduce în analiza noastră posibilitatea existenței unei „amprente” personale ale traducătorilor asupra termenilor și asupra conceptelor folosite.

De altfel, există unanim acceptată ideea de „diversitate a principiilor de traducere”. Analizii au împărțit aceste principii în trei categorii, prima categorie fiind a traducerilor „interliniare”, traduceri ce impun o traducere cuvânt cu cuvânt din textul original în limba dorită.

A doua categorie o reprezintă traducerile ce încearcă a transmite cititorilor, cât mai facil, atât sensul, cât și culoarea expresiilor din limba originală.

A treia categorie este o extremă opusă celei din prima categorie și este dominată de parafrazări, reformulări libere ale mesajului Biblic, după înțelesul traducătorului și după cum consideră acesta că ar fi mai facil și plăcut cititorului[2].

Din punct de vedere istoric amintim că unele din primele traduceri ale Torei evreilor au apărut în perioada primului exil în Babilonia, moment care a impus din rațiuni practice, ca aramaica să fie limba vorbită de poporul evreu.

În România întâlnim pentru prima dată o traducere completă a Bibliei, după ce vreme de 7 ani, Nicolae Milescu, inspirându-se din „Septuaginta” apărută în 1957 la Frankfurt, a lucrat traducând integral un text care a inspirat ulterior și „Biblia de la București” scrisă de frații Greceanu sub patronajul lui Șerban Cantacuzino. După „Biblia de la Blaj”, din 1795 – ce aparține lui Samuil Micu, apare în 1914 Biblia sau Dumnezeiasca scriptură a Legii vechi și a celei nouă, ediție a Sfântului Sinod.

În 1936, apoi în 1938, apare o nouă ediție la care au lucrat Mitropolitul Nicodim al Moldovei, Gala Galaction și Vasile Radu. În prezent, ca de altfel și în analiza pe care propunem să o realizăm prin această lucrare, ne vom referi în principal la trei traduceri în limba română, pe care le considerăm principale.

- Biblia Snoidală sau Biblia Sfântului Sinod.

- Biblia tradusă de diaconul ortodox Dumitru Cornilescu – publicată în 1921 și revizuită în 1989

- Biblia tipărită de Biserica Romano-Catolică din România în anul 2013, traducători fiind Alois/Budai și Eduard Petrescu[3].

Precizările cu privire la parcursul istoric și lingvistic al Bibliei, ca prim jalon al lucrării, au rolul de a justifica versiunile diverse ale noțiunilor, termenelor și textelor ce le vom introduce în cercetarea noastră.

Cel de-al doilea jalon în timp și text pe care îl vom analiza, îl regăsim în Codul civil al României, cod adoptat prin Legea nr. 287/2009 și publicat în M. Of. nr. 403 din 10 iunie 2011.

Trebuie să precizăm că, având în vedere reforma profundă impusă prin noul Cod civil, a fost necesar ca adoptarea acestuia să fie acompaniată de o serie de măsuri legislative, administrative și manageriale, menite să realizeze o punte între vechea concepție și legislație din domeniul civil și noile reglementări.

Din acest motiv, noul Cod civil a intrat în vigoare la o dată ulterioară adoptării, respectiv la 1 octombrie 2011[4].

Cu precizarea că nu ne propunem să facem o comparație între Biblie și Codul civil al României, valoarea, impactul și importanța fiind evident diferite, vom încerca să punctăm câteva elemente și momente esențiale dezvoltării legislației civile codificate în România.

Codul civil din 1864, inspirat de Codul civil francez din 1804 (așa numitul cod al lui Napoleon), a fost impus de o necesitate practică.

Momentul Marii Uniri de la 1918 a creat o Românie Mare, compusă din mai multe provincii, fiecare din acestea având propria legislație civilă. Nevoia unei legislații era evidentă. Din acest motiv, după un periplu interesant și o opinie destul de dură din partea contestatarilor, prima Codificare civilă din România se realizează în 1864 și rezistă surprinzător până la apariția noului Cod civil (2009/2011), supraviețuind unor tentative de reformare.

Depășit capitolul de prezentare generală a celor două izvoare a reglementărilor în materia dreptului privat, vom încerca să ne concentrăm pe cele ce privesc instituția moștenirii.

Conform DEX-ului prin „moștenire” se înțelege :

- faptul de a moșteni;
- transmitere a patrimoniului unei persoane decedate către una sau mai multe persoane în viață, în temeiul legii, al unui testament sau al unui act de donație de bunuri viitoare;

- patrimoniu de valori morale, idei, fenomene culturale, intelectuale, artistice, care se transmit de la o generație la alta;

- caracter fizic, însușiri care se transmit ereditar.

Conform aceluiași DEX prin „a moșteni” se înțelege:

- a primi un bun pe cale de succesiune;

- a dobândi prin testament;

- a deveni succesorul, moștenitorul cuiva.

Evident în analiza noastră, vom aborda în paralel instituția moștenirii ca și instituție civilă, atât în reglementările vechiului testament, cât și în reglementările Codului civil în vigoare.

Definiția juridică consacrată de reglementarea civilă actuală prezintă moștenirea ca o transmitere a patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă[5].

Vechiul testament folosește termenul de moștenire atât din punct de vedere ideologic, religios, cât și din punct de vedere civil.

În primul caz, se vorbește de „moștenirea” unui crez, cum întâlnim în următoarele exemple:

- „O **moștenire** nepieritoare, neîntinată și care nu se veștejește”, și anume privilegiul inestimabil de a domni împreună cu Cristos în cer (1 Pet. 1:3, 4).

- „Pentru a primi această **moștenire**, ei trebuie să se nască din nou” (Ioan 3:1-3).

În cel de-al doilea caz, ne găsim într-o situație clară de drept privat reglementată de o normă în materia moștenirii, cu aplicare de reguli și de proceduri consacrate așa cum regăsim instituția în următoarele cazuri:

- „Fetele lui Țelofhad au dreptate. Să le dai de **moștenire** o moșie între frații tatălui lor și să treci asupra lor moștenirea tatălui lor. (Numeri 27:7).

- Iar copiii lui Israel să le vorbești și să le spui: Când un om va muri fără să lase fii, să treceți **moștenirea** lui asupra fetei lui. (Numeri 27:8).

- Dacă n-are nicio fată, **moștenirea** lui s-o dați fraților lui. (Numeri 27:9).

- Dacă n-are nici frați, **moștenirea** lui s-o dați fraților tatălui său. (Numeri 27:10).

- Și, dacă nici tatăl lui n-are frați, **moștenirea** lui s-o dați rudei celei mai apropiate din familia lui și ea s-o stăpânească. Aceasta să fie o lege și un drept pentru copiii lui Israel, cum a poruncit lui Moise Domnul”. (Numeri 27:11).

Într-o căutare nerafinată, termenul simplu de „moștenire” se regăsește în Biblie de 217 ori iar termenul de „moștenirea” de 127.

Poate că cel mai relevant text din perspectiva demersului nostru se regăsește în Numeri capitolul 27 versetele 8-11.

„Când un om va muri fără să lase fii, să treceți moștenirea fetei lui”. (Numeri 27:9).

Practic, tradus într-o cheie modernă, instituția moștenirii în Vechiul Testament era dominată de aceeași regulă prevăzută de Codul Civil la art. 964 alin. (1)[6] lit. a) „Rudele defunctului vin la moștenire în următoarea ordine: a) clasa întâi: descendenții”.

Față de reglementarea modernă care stabilește care este clasa întâi de moștenitori, respectiv ca fiind compusă din descendenții lui *de cujus*, reglementarea biblică stabilea și în interiorul acestei clase o departajare între descendenții de parte bărbătească și cei de parte femeiască, cei dintâi având prioritate la culegerea moștenirii.

Același capitol la versetul 9 precizează regula de împărțire a moștenirii în cadrul următoarelor clase de moștenitori.

„Dacă n-are nici o fată, moștenirea lui să o dați fraților lui” (Numeri 27:9), acest text fiind corespondentul textului consacrat de Codul civil în vigoare la art. 964 alin. (1) lit. b): „clasa a doua: ascendenții privilegiați și colateralii privilegiați”.

Pe lângă asemănările evidente există și o diferență generată de faptul că regula biblică impunea în această clasă de moștenitori doar colateralii privilegiați spre deosebire de norma modernă care prevede și moștenitorii din clasa a doua atât colateralii privilegiați, cât și ascendenții privilegiați”.

Urmărind firul rudeniei ca și principiul de chemare la moștenire găsim în același capitol și precizarea că dacă defunctul „n-are nici frați, moștenirea lui să o dați fraților tatălui său” (Numeri 27:10), iar dacă „nici tatăl nu are frați, moștenirea lui s-o dați rudei celei mai apropiate din familia lui și ea s-o stăpânească” (Numeri 27:11). Astfel regăsim în textul biblic pe lângă o enumerare a claselor chemate la culegerea moștenirii, dar identificăm și ordinea și principiul devoluțiunii succesoriale de la acea dată. Chiar dacă în abordarea biblică există unele diferențe cu privire la moștenitorii din clasele de moștenitori, principiul aplicat este același cu cel din art. 964 alin. (2)-(4) și art. 975-983 Cod civil.

În prezenta lucrare, nu am dorit decât să provocăm cu această paralelă între instituții de drept civil consacrată de texte ce aparțin unor epoci complet diferite, constatând similitudini de concepție, de abordare și chiar terminologică.

Alături de instituția moștenirii putem adăuga din aceeași perspectivă regulile ce guvernează instituții precum familia, căsătoria, divorțul și chiar logodna.

În privința moștenirii, trebuie remarcat că trecând peste o lungă perioadă de timp, rămâne fundamental legată de familie și legătura de sânge, fapt remarcat și în alte culturi și sisteme de drept din diferite momente istorice.

Astfel, putem aminti sistemul englez Gavelkind cu precizarea că doar copiii de parte bărbătească puteau moșteni, sistemul Islamic cu precizarea că fiii moșteneau de două ori mai mult decât fiicele, perioada Imperiului Roman în care moștenirea testamentară era prioritară față de cea legală și dreptul indian unde moștenirea era dominată de regula primului născut.

Vechiul drept evreiesc ocupă un loc special în enumerarea noastră deoarece în materia succesiunilor, întâlnim multe similitudini cu dreptul contemporan. Practic, pe lângă împărțirea moștenirii pe clase de moștenitori, clase chemate să culegă moștenirea într-o ordine determinată de proximitatea față de defunct, tot în această perioadă întâlnim și reguli succesoriale care vizează soțul supraviețuitor, această preocupare fiind ulterior îmbrățișată de toate sisteme de drept modern și consacrate.

Dreptul succesoral evreiesc așa cum a fost el articulat în textele Vechiului Testament, rămâne diferit de dreptul canonic sau ecleziastic, acestea răspunzând unor alte obiective și văzând în principal alți subiecți.

De-a lungul timpului, norma civilă privind moștenirea a suferit abordări diferite, dar o preocupare constantă din partea societății, legiuitorului sau bisericii după caz.

Amintim ca și reper intermediar în cadrul demersului nostru, „Îndreptarea legii - 1652” [7] - care în glavele 57, 262, 264, 275, 279 și altele abordează în detaliu reguli succesoriale [8].

În concluzie, lucrarea de față dorește doar să provoace, prezentând câteva elemente fără a avea pretenția de a le acoperi pe toate care meritau analizate.

Luând în calcul diferențele culturale, sociale, religioase, precum și diferențele de ordin etimologic, sistemul de traduceri al textelor biblice, putem spune că instituția moștenirii este și va fi o instituție fundamentală în dezvoltarea atât spirituală, cât și socială a omenirii. Putem trage concluzii studiind doar evoluțiile normative privind moștenirea, care să vizeze dezvoltarea unei societăți între două momente istorice date, sau modul de raportare de-a lungul istoriei a unei societăți la concept, precum și familia, patrimoniul, filiația, succesiunea patrimonială.

Prezenta lucrare dorește să arate că merită un studiu detaliat acest periplu normativ al „moștenirii” cu scopul identificării valorilor comune fiecărui moment istoric analizat și identificării acelor concepte ce merită păstrate sau dezvoltate pentru a putea imagina proceduri de utilizare a acestora.

[1] 2 Timotei 3:161 Petru 1:252 Petru 1:21

[2] wol.gv.org/en/wol/d/r34/lp/m/2008327

[3] ro.wikipedia.org/wiri/lista_de_traducatori_ai_bibliei

Version of the Bible by A.J. Maas, The Catholic Encyclopedia, 1913.

A statistical summary of languages with the scriptures Dec. 2004 United Bible Societies, 9.01.2005.

Biblia Vulgata Blay 1760/1761 - Editura Academiei Române, 2005.

[4] Art. 230, alin. (1) Legea 71/2011 pentru punerea în aplicare a noului Cod civil.

[5] Art. 953 Cod civil

[6] Aprobat prin Legea 287/2009 privind noul Cod civil, republicat în Monitorul Oficial nr. 505/2011, aplicabil din 1 octombrie 2011

[7] Îndreptarea legii 1652, Ed. Academiei Republicii Populare Române, Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris vii.

[8] Exemplificativ: Glava 57 - „Pentru cartea sau zăpăsiul arhiereului; și după moarte unde să i se dea hainele sau unelele”; Glava 264 - „Pentru muiarea carea va rămânea cădou și nu se va mărita; ce va lua de în bucatele bărbatului ei? Așjderea și bărbatul”; Glava 275 - „Pentru acela ce va muri și va avea frate de doao mumăni și nepoți ai frăține-său, carii vor fi fost cu tatăl lor de un tată și de o mumă; garii de înt-înșii-l vor moșteni?”; Glava 276 - „Pentru acela ce moare, de nu va avea frați sau nepoți, cui se va cădea să-l moștenească? Și pentru moștenirea bărbatului și a muerii”; Glava 279 - „Pentru părțile al feciorilor și al featelor carii au luat de la tatăl lor părțile sale, și murind el, iar vor să ia”.